

Creative approach to the military personnel of Uzbekistan socio-philosophical aspects of the formation of thinking

Mansur SHEROV¹

Chirchik Higher Tank Command and Engineering Educational Institution

---

ARTICLE INFO

Article history:

Received October 2021

Received in revised form

15 October 2021

Accepted 20 November 2021

Available online

15 December 2021

ABSTRACT

The role of military personnel in solving complex changes and global problems occurring on a global scale is of particular importance. The reason is that they are directly involved in the introduction of peaceful ideas into the life of society. Therefore, the formation of a culture of Absolute New Thinking is of great importance in supporting the activities of representatives of this new initiative system. In particular, for the maintenance of peace, humanism, patriotism, ideas and ensuring the stability of society. Therefore, as an active part of our society today, it is urgently necessary to improve the leadership qualities, knowledge and culture of young servicemen who have been trained in the system of the Armed Forces of the Republic of Uzbekistan. Currently, measures are being taken to develop science and innovative technologies, train highly qualified scientific and scientific-technical personnel, integrate scientific research with education and production. And this is due to the need to improve the system of military science. The article analyzes the socio-philosophical aspects of the formation of creative thinking among the servicemen of Uzbekistan, as well as possible problematic issues from a socio-philosophical point of view.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss11/S-pp337-343>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

---

¹ Senior lecturer of the Department of Humanities, specialty Chirchik Higher Tank Command and Engineering Educational Institution. Tashkent region, Uzbekistan. E-mail: mansurserov444@gmail.com.

Ўзбекистон ҳарбий хизматчиларида креатив тафаккурни шакллантиришнинг ижтимоий-фалсафий жиҳатлари

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:
ҳарбий хизматчи,
тинчликпарварлик,
инсонпарварлик,
ватанпарварлик,
креативлик,
креатив тафаккур,
инновация,
замонавийлик,
илмийлик,
тактик мулоҳаза,
диалектга оид
креативлик.

Дунё миқёсида содир бўлаётган мураккаб ўзгаришлар ва глобал муаммоларни ҳал этишда ҳарбий хизматчиларнинг ўрни ҳам алоҳида аҳамият касб этади. Сабаби, айнан улар тинчликпарварлик ғояларини жамият ҳаётига татбиқ этишда бевосита иштирок этувчи субъект ҳисобланади. Шу боисдан ҳам бу тизим вакиллари фаолиятида тинчликпарварлик, инсонпарварлик, ватанпарварлик борасидаги янги ташаббус, ғояларни қўллаб-қувватлаш ва жамият барқарорлигини таъминлашда мутлақ янги тафаккур маданиятини шакллантириш долзарб аҳамиятга эга. Шу сабабли бугунги кунда жамиятимизнинг фаол бўғини сифатида Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлар тизимида тарбияланаётган ёш ҳарбий хизматчиларнинг иқтидори, билими ва маданиятини юксалтириш долзарб ҳисобланади. Ҳозирги кунда республикамизда илм-фан ва инновация технологияларини ривожлантириш, юқори малакали илмий ва илмий-техник кадрларни тайёрлаш, илмий тадқиқотларнинг таълим ва ишлаб чиқариш билан интеграциялашуви бўйича комплекс чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Бу эса ҳарбий илм-фан тизимини такомиллаштириш заруратига сабаб бўлмоқда. Мақолада Ўзбекистон ҳарбий хизматчиларида креатив тафаккурни шакллантиришнинг ижтимоий-фалсафий жиҳатлари ҳамда йўналишдаги муаммоли масалалар ижтимоий-фалсафий жиҳатдан таҳлил қилинган.

Творческий подход к военнослужащим Узбекистана социально-философские аспекты формирования мышления

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:
военнослужащий,
миротворец,
гуманитарий,
патриотизм,
креативность,
креативное мышление,
инновации,
современность,
наука, тактическое
мышление,
креативность на диалекте.

Роль военнослужащих в решении сложных изменений и глобальных проблем, происходящих в глобальном масштабе, имеет особое значение. Причина в том, что они принимают непосредственное участие, во внедрении мирных идей в жизнь общества. Поэтому формирование культуры Абсолютного Нового Мышления, имеет большое значение в поддержке деятельности представителей этой системы новой инициативы. В особенности, по поддержанию мира, гуманизму, патриотизму, идеям и обеспечению стабильности общества. Поэтому, как активной части нашего общества сегодня, необходимо, срочно повышать лидерские качества, знания и культуру молодых военнослужащих, прошедших подготовку в системе Вооруженных Сил Республики Узбекистан. В настоящее время принимаются меры по развитию

науки и инновационных технологий, подготовке высококвалифицированных научных и научно-технических кадров, интеграции научных исследований с образованием и производством. И это связано с необходимостью совершенствования системы военной науки. В статье анализируются социально-философские аспекты формирования творческого мышления у военнослужащих Узбекистана, а также возможные проблемные вопросы с социально-философской точки зрения.

КИРИШ

Ўзбекистон ҳарбий хизматчиларида креатив тафаккурни шакллантириш Куролли Кучларимизда ҳарбий-илмий фаолиятни такомиллаштириш, истеъдодли ёшларни ҳарбий-илмий фаолиятга жалб этиш, илмий салоҳиятини мустаҳкамлаш ҳамда ҳарбий соҳадаги илмий тадқиқотлар ва ишланмаларнинг бутун комплексини ташкил этишда устувор ўринни эгаллайди. Бу эса ҳарбий хизматчилар томонидан ишлаб чиқилган инновацион ташаббуслар асосида ҳарбий-илмий ва илмий-амалий ишларни амалга ошириш имкониятини юзага келтиради. Ўзбекистон ҳарбий хизматчиларида креатив тафаккурни шакллантириш ҳарбий таълимнинг тегишли йўналишлари бўйича таълим жараёни доирасида қўллаш учун янги ўқув дастурлар, дарсликлар ва масофавий ўқитиш воситаларини яратиш жараёнида қўл келади.

МАВЗУГА ОИД АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА ТАДҚИҚОТ УСУЛЛАРИ

Ҳар бир шахсда креатив тафаккурни шакллантириш тўғрисидаги илмий-фалсафий концепциялар шаклланиши жиҳатидан ўзининг узоқ ва бой тарихига эга. Жумладан, бу муаммонинг мантиқий-фалсафий таҳлили дастлаб Платон, Аристотель, Стоиклар, Янги платончилар мактаби вакиллари томонидан амалга оширилган. Шунингдек, бу даврда креатив тафаккурни шакллантиришнинг диалогик табиати, манбаси, космологик асоси хусусида Гераклит, Суқрот, Платон, Аристотеллар ҳам ўз муносабатларини билдириб ўтганлар.

Шахсда креатив тафаккурни шакллантиришнинг муҳим томонларини тадқиқ қилишда Шарқ файласуфлари Абу Наср Форобий, Абу Райхон Беруний, Ибн Сино, Ал-Хоразмий ва бошқаларнинг қарашлари муҳим илмий-амалий қийматга эга. Кейинчалик креатив тафаккурни шакллантиришнинг рационал асослари ва эпистемологик муаммолари Ф. Бэкон, Р. Декарт, Г.В. Лейбниц, И. Кант, Гегел, М. Шиллер, Ницше ва бошқа файласуфлар таълимотларида таҳлил қилинган.

А. Азизқулов креативликни ижодий фаолият сифатида таҳлил қилиб, “Ижод инсоннинг янги моддий ва маънавий қадриятларни яратишга қаратилган мураккаб руҳий-маънавий фаолиятидир. Инсон томонидан табиий борлиқни ўзлаштириш ва ўзгартириш фаолияти фақат ижодий ёндашув натижасида содир бўлади. Айнан ижодкорлик фаолияти орқали инсон табиатдан ажralиб чиқди ва уни ўзига бўйсундирди”, – деб таъкидлайди. [Азизқулов А.А. Илмий ижодиётида рационаллик ва норационаллик: концептуал таҳлилий ёндашувлар: Дис. Фал. фан. ном.; ЎзР Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Алишер Навоий номидаги Самарқанд Давлат ун-ти. – Самарқанд, 2007. – Б. 146].

Мазкур тадқиқотда илмий билишнинг тарихийлик, мантиқийлик, объективлик, тизимлилик, ворисийлик, қиёсий таҳлил, анализ ва синтез, умумлаштириш ва конкретлаштириш усуллари истифода этилди.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Ҳарбий хизматчиларда креатив тафаккурни шакллантириш муаммосини таҳлил қилишда, аввало, биз ижод нима эканлигига тўхталиб ўтсак, мақсадга мувофиқ бўлади. Чунки креатив тафаккурнинг муҳим манбаи бу ижод ҳисобланади. Инсон фаолиятининг ўзига хос элементи сифатида ижодкорлик муаммоси қадимдан бошлаб, чуқур ўрганилиб келинмоқда. Бугунги кунда ижодкорлик, яратувчанлик, янгилик яратишга қаратилган фаолият креатив фаолият деб тушунилади. Креатив қобилияtlар фақат янги ғояларни яратишгина учун эмас, балки инсон ҳаёт тарзи ёки шахснинг ички ижодий имкониятларининг ривож-ланишида муҳим ўрин тутади. Анъанавий таълим тизимидағи креативлик кўпроқ ахборотни ёдда сақлаш ва фактларни йиғишига асосланганлиги туфайли ҳам шахснинг креативлик қобилиятини етарли даражада ривожлантиришга қодир эмас.

Ижодкорлик инсон феномени намоён бўладиган юксак кўриниш бўлишига қарамасдан, у энг кам ўрганилган соҳа бўлиб, табиий қонуният сифатида қаралади. Гап шундаки, ижод жараёнининг табиатидаги тасодифийлик, қутилмаганлик кабилар аввалбошданоқ унинг замонавий илмий методларда ўрганиш имкониятини чегаралайди. Замонавий фан имкониятлари ижодкорлик табиатининг мавжуд далиллар ва саволларни тўлиқ қониқтирадиган универсал тушунтириш имкониятига эга эмас. Фандаги ижод ўзининг мазмуни ва мундарижасига кўра санъат ва бошқа соҳалардаги ижоддан фарқланади. Бироқ улар ўзаро умумий жиҳатларга ҳам эга. Бу эса улардаги “психологик жараённинг бир хил” эканида кўринади. Ҳар иккала ижод шаклини меҳнатдан завқ олиш ва илҳомланиш фарқлаб туради. [Абдуллаева М., Покачалов Г. Философские проблемы методологии науки: Т.: 2006. – С. 5].

Ижод жараёнида даҳолик даражаси аниқланади. “Ҳақиқатан ҳам, ижод қилишда инсоннинг даҳолик даражаси худо тимсолининг ундаги аксига ўхшаса, ижоддаги бетакрорлик табиатдаги реалликнинг акс этишига ўхшайди”. Шу боис ҳам инсоннинг адабий ва фалсафий асарларни ёзишга катта қобилияти бўлса ҳам, давлатни бошқариш ёки кашфиётлар қилишга кучи етмаслиги мумкин. Бу ҳолат билан биз инсондаги ижодкорлик бу кўпроқ ташқи реализацияга эмас, балки ички ижодга тааллуқли эканлигини ҳис этамиз. [Бердяев Н.А. Самопознание. – М., Книга, 1991. – С. 57].

Қадимги юонон фалсафасида креативлик ижод манбаи эмас, балки ижоднинг ўзи, яъни ижодий феноменdir. Тўғри, Арасту (эр. авв. 384–322-й.) ўз қарашларида “креативлик” ва “креатив тафаккур” тушунчаларини ишлатиб, бу икки терминни бир-биридан ажратишга ҳам ҳаракат қилган. Унинг фикрига кўра, “креативлик” ижодий имкониятдан ижодий воқеликка ўтиш жараёни бўлса, “креатив тафаккур” мазкур жараённинг пировард натижасидир. Бироқ, ажабланарли жойи шундаки, мутафаккирнинг кейинги мулоҳаза ва қарашларида ушбу хулоса ривожланмай қолган, бунинг устига ҳар иккала тушунча айнан бир-бирига ўхшаш, тўлдирувчи мазмунда ишлатилган. “Ижод ўз-ўзини англашдаги детерминаллашган фаолият бўлиб, у билимнинг янгидан-янги сифат кўрсаткичларини юзага келтиради”. [Зубов В.П. Аристотель: Человек. Наука. Судьба наследия. Изд.3. – М.: УРСС, 2009. – С. 368].

Креативлик мантиқий жиҳатдан ижодий тафаккурнинг ўзига хос шакли ёки ўзига хос усули бўлиб, бунда у, кўпинча, предмет ёки ҳодиса тўғрисида тўғри ижодий фикр юритиш, хулоса чиқариш, ижодий фикрлар изчиллигини таъминлаш каби вазифани бажаради. Креативлик ва ақл (интеллект)ни ажратиб талқин қилиш Суқротдан бошлаб, Афлотун, Арасту ва кейинчалик Кант, Гегель фалсафаларида ҳам алоҳида аҳамият касб этган. Ижодий жараённи Афлотун “руҳланиш” ва “илоҳий куч” атамалари орқали асослашга интилади. “Шоир санъати ва билими билан ижод қилмай, балки илоҳий қувватдан ижод қиласди” [Платон. Избранные диалоги. М.: Художественная литература, 1965. – С. 161].

Ижодий жараённи ақл ёрдамида ҳам билиш, англаш мумкиндир. “Инсон моҳияти ақлда намоён бўлади”. Бизнинг назаримизда, фалсафада ақл ғоясининг пайдо бўлиши – инсоният тафаккур тарихидаги энг муҳим ҳодисадир. Дарҳақиқат, борлик ва йўқликни, ҳақиқат ва фикр дунёсини бир-биридан ажратиш ақлий тажрибани назорат қилиш имкониятини беради. У, шунингдек, воқеликдан ижодий хаёлни ажратишга, яширин нарсаларни муҳокамага олиб чиқишига имкон беради. [Абу Наср Форобий. Фозил одамлар шаҳри. – Тошкент, 1993. – Б. 105].

Ҳар қандай шахснинг ақлий тараққиёти даражаси илмий ёки (буғунги кунда фан билан узвий боғлиқ бўлган) техникавий билими, ижодий, креатив фикр юрита олиши билан белгиланади. Инсон нафақат ташқи муҳитда, балки ўзида ҳам ўзгариш ясади.

Унинг учун ҳам фан ва техника жадал ривожланаётган, ижтимоий муносабатлар янгиланаётган ҳозирги замонда ёшларни креатив фаолият, ижодга ўргатиш, ижодий қобилиятили шахсларни шакллантириш масалалари, айниқса, долзарб аҳамият касб этади”.

[Мусинова Р.Ю. Талабалар тафаккурида ижодийлик ва креативликни шакллантириш муаммоси // Замонавий таълим / Современное образование 2019, 3(76). – Б. 10].

Ҳарбий мутахассис креативлиги, ўқув фаолияти жараёнида курсант ривожланиб, шахс тараққиёти структурасида, профессионал хизмат жараёнида ижодий стилини аниқлайди; мақсадга эришишнинг турли янги усуллари ва ҳар томонлама ёндашувларини топа олади; кетма-кетликда, аниқ ва мустақил равишда олдига қўйилган вазифаларни еча олади; қабул қилган қарорлари оқибатини олдиндан прогноз қила олади.

Курсантлар креативлигини ривожлантиришнинг тузулмавий-таркибий модели шахсий тайёргарлик ва муаммоли ёндашувларга асосланади ҳамда ўз ичига мақсад, вазифа, функцияларни, тамойилларни, омилларни, қонуниятларни, иш йўналишларини, шакл ва методларини олади.

Техник мутахассислик курсантлари креативлигини ривожлантириш технологияси гуманитар фанларни ўрганиш жараёнида юқори ҳарбий-ўқув методлари, таълимий восита ва шакллари сифатида курсантлар креативлигини самарали ривожлантиришга хизмат қиласди.

ХУЛОСА

Ўзбекистон ҳарбий хизматчиларида креатив тафаккурни шакллантиришнинг ижтимоий-фалсафий жиҳатлари қуйидаги хулосаларга келиш ва тавсиялар ишлаб чиқиши учун асос бўлиб хизмат қиласди:

1. Фалсафий нуқтаи назардан қараганда, ижодкорлик - бу янги ёндашувлар ва янги моддий-маънавий қадриятларга бўлган эҳтиёжнинг ошиб бориши, инсонга

хос яратувчанлик қобилиятидир. Бу инсонга маънавий-руҳий хотиржамлик беради, ўзини эркин ҳис қилган ҳолда ҳам онгли, ҳам онгсиз равишда янги билим ва тажрибага эга бўлиш кўниумасини шакллантиради. Янги ижодий маҳсулотларни яратиш кўп жиҳатдан ижодкорнинг шахсиятига ва унинг ички мотивациясининг кучига боғлиқ. Ижод бу мураккаб жараён, шу сабабли инсонга хос бўлган креатив тафаккурни шакллантиришда бу ҳодиса алоҳида аҳамият касб этади. Креатив тафаккур бу мустақиллик ва танқидий фикрлаш, турли даражадаги муаммоларни ўзига хос тарзда ечиш демақдир. Креатив тафаккур бу инсонлар томонидан умумий тарзда қабул қилинган қарорларга ўзгача муносабат билдириш ёки бу борада кўплаб муқобил фикрларни илгари суриш қобилияти, таваккал қилишга тайёрлик, ахборотни тезлик билан қайта ишлаш қобилиятининг мавжудлигидир.

2. Креатив фикрлаш – бу диалектик фикрлашнинг энг юқори шаклидир. Бундай ҳолда атипик, ностандарт тактик вазиятларни, вазифаларни мустақил равишда ҳал қилиш, уларнинг ечимиға янгилик киритиш ва янги фокуслар, ҳаракат усусларини топиш муҳим. Шундай қилиб, тактик фикрлаш бу ижодий фикрлашдир, чунки жанговар амалиётда иккита мутлақо бир хил тактик созлашлар, жанглар, шунингдек, стандарт ҳолатлар ва маълумотлар тўлиқ равишда намоён бўлмайди. Бундай муҳитда қўмондон шартли вазиятни тезда баҳолаши, тезлик билан тегишли қарор қабул қилиши ва уни амалга ошириши талаб этилади. Буни ижодий тактик фикрлаш жараёни билан амалга ошириш мумкин. Тактик тафаккур ва, умуман, инсон тафаккури назария, урушлар, ҳарбий машқлар, кейинчалик муҳим ғояларга айланган муҳим ижодий фикрлар асосида ривожланади. Шунинг учун курсантлар ўртасида тактик тафаккурни шакллантириш учун уларни юксак даражадаги билимлар билан қуроллантириш керак бўлади.

3. Ҳарбий кадрларни тайёрлаш кўп жиҳатдан офицерларнинг креатив тафаккурини шакллантириш жараёни ва ривожланиш истиқболлари билан белгиланади, бу эса, ўз навбатида, жамиятни ривожлантиришнинг ижтимоий-иқтисодий шароитлари, замонавий ҳарбий-техник тараққиёт, ҳозирги даврда ҳарбий ишланмаларнинг ҳолати ва ривожланиш истиқболлари билан характерланади. Ҳарбий ўқув юртларида офицерларни тайёрлаш уларнинг умумий маълумот даражаси, маданияти, интизоми, ҳарбий-касбий билим, кўниум, ижодий фикрлаш қобилиятига эгалиги ва зарурий ахлоқий ва жанговар фазилатларни шакллантириш жараёнидир. Ушбу муаммоларнинг ечими ҳарбий хизматчи фаолиятидаги креатив тафаккурни шакллантириш билан боғлиқ ҳолда намоён бўлади. Олий ҳарбий мактаб бу нафақат олий умумий маълумот ва касбий тайёр-гарлик мактаби, балки бу, энг аввало, курсантларда кенг дунёқарашни шакл-лантириш, бой тасаввурларни юзага келтирадиган, мақсадга мувофиқ фаолият юритишга ундейдиган, ижодий фикрлаш маданиятини шакллантирувчи ўзига хос таълим масканидир.

4. Илмий-фалсафий ва педагогик адабиётларни ўрганиш, конференция материаллари таҳлили, олий ҳарбий ўқув юртларида юқори малакали офицерларни тайёрлаш муаммоларини ҳал қилиш тажрибасини умумлаштириш, биринчи навбатда, олий ўқув юртларининг ҳарбий мутахассисларини тайёрлаш ва уларда амалда қўлланиладиган талаблар ўртасидаги тафовут ўсиб бораётганлигини кўрсатиб турибди; иккинчидан, ўқув материаллари ҳажмининг кўпайиши билан дарс соатларининг қисқариши уларда мустақил билим олишга бўлган талабнинг ошишига сабаб бўлмоқда.

5. Курсантлар ўртасида креатив ижодий ёндашувни шакллантириш қўрсат-кичлари – мотивацион ва ижодий фаоллик ҳамда касбий фаолиятни ривожлантиришда шахсий позициянинг мавжудлиги, касбий-амалий муаммоларни ҳал қилиш усуллари ва услубларини билиш, улардан ижодий фойдаланиш, ижодий фикрлашни ривожлантириш, ўзининг ҳиссий ва ихтиёрий фазилатлари (қатъиятлилик, самарадорлик, ўз ҳаракатларини бошқариш қобилияти, фаолиятдан қониқиши), ўзини ўзи қадрлаш ва ижодий фаолиятини таҳлил қилиш ва бошқалардан иборат бўлади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Мирзиёев Ш. Танқидий таҳлил, катъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак.- Тошкент: “Ўзбекистон”, 2017. – Б. 104.
2. Платон. Избранные диалоги. М.: Художественная литература, 1965. – С. 161.
3. Абу Наср Форобий. Фозил одамлар шаҳри. – Тошкент, 1993. – Б. 105.
4. Абдулла Авлоний. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. – Т.: Ўқитувчи, 1992. – Б. 160.
5. Абдуллаева М., Покачалов Г. Философские проблемы методологии науки: Т.: 2006. – С. 5.
6. Бердяев Н.А. Самопознание. – М., Книга, 1991. – С. 57.
7. Зубов В.П. Аристотель: Человек. Наука. Судьба наследия. Изд.3. – М.: УРСС, 2009. – С. 368.
8. Мусинова Р.Ю. Талабалар тафаккурида ижодийлик ва креативликни шакллантириш муаммоси // Замонавий таълим / Современное образование 2019, 3(76). – Б. 10.
9. Азизқулов А.А. Илмий ижодиётида рационаллик ва норационаллик: концептуал таҳлилий ёндашувлар: Дис. Фал. фан. ном.; Самарқанд, 2007. – Б. 146.